

Izabela Sukiennicka

Civitas et urbs Stetinum. Karty z dziejów północnej części miasta.
Wystawa czasowa

Wyniki wykopalisk w obrębie Starego Miasta od kilku dziesięcioleci przyczyniają się do pełniejszej rekonstrukcji życia codziennego w dawnym Szczecinie. Ogromna kolekcja przedmiotów pozyskanych dzięki tym pracom skłoniła pracowników Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie do podjęcia projektu zakładającego systematyczne wprowadzanie do obiegu naukowego wyników badań archeologicznych prowadzonych na Starówce, zatytułowanego *Civitas et urbs Szczecin. Od średniowiecza do współczesności*. Jako pierwszy do kompleksowych interdyscyplinarnych badań wytypowany został kwartał I położony w północno-wschodniej, nadodrzańskiej części dzisiejszego Podzamcza. Projekt został sfinansowany z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w latach 2013–2015. Wystawa czasowa *Civitas et urbs Stetinum. Karty z dziejów północnej części miasta* obrazowała zagadnienia podejmowane w tym projekcie. Można ją było oglądać od 26 marca do 4 października 2015 roku w gmachu Muzeum Narodowego w Szczecinie przy ul. Wały Chrobrego 3.

Na ekspozycji zostały pokazane przedmioty związane z pięcioma sferami życia codziennego dawnych mieszkańców Szczecina: ich rzeczy osobiste (*res propriae*), wyposażenie domów (*res domesticae*), elementy wyposażenia kuchni i jadalni (*apud mensam*), narzędzia pracy (*labor cotidianus*) oraz militaria, w tym unikatowa tarcza wczesnośredniowieczna odkryta pomiędzy konstrukcjami wału obronnego (*arma et gloria*). Pokazowi towarzyszyła wydana pod redakcją kuratora wystawy Anny Bogumiły Kowalskiej publikacja *Civitas et urbs Stetinum. Karty z dziejów północnej części miasta / From the History of the Northern Part of the Old Town*, która jest kolejnym tomem serii *Pomorskie zbiory archeologiczne Muzeum Narodowego w Szczecinie*.

Omawiana tu ekspozycja była drugą z cyklu wystaw czasowych przygotowywanych przez Dział Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie prezentujących pomorskie zabytki archeologiczne w porządku mikroregionalnym.

W centralnej części wystawy, zaaranżowanej w niewielkiej zaciemnionej sali, wyeksponowana została migdałowata w kształcie tarczy wykonana w tzw. konstrukcji plankowej z sześciu deszczulek ułożonych ciasno obok siebie. Jej front pokryto barwnym ornamentem – do chwili obecnej zachowały się resztki polichromii malowanej czerwoną, żółtą i czarną farbą. W części centralnej umieszczony został czerwono-żółty stylizowany krzyż o rozszerzających się ramionach¹. Jest to znalezisko unikatowe, jedyne tego typu w Europie.

Pozostałe przedmioty – w liczbie ponad stu – ułożono w pionowych witrinach usytuowanych w otoczeniu migdałowatej tarczy. Zastosowano w nich układ dynamiczny, pokazując zabytki od najstarszych (wczesnośredniowiecznych) do nowożytnych. Każdej gablocie towarzyszył poster, z którym zwiedzający mogli się zapoznać się w dowolnym momencie oglądania ekspozycji. Kolekcję uzupełniała prezentacja multimedialna, która w szerszym kontekście ukazywała zgromadzone na wystawie eksponaty, a także zawarte w towarzyszącym jej katalogu plany i widoki Szczecina oraz archiwalne fotografie północnej części miasta z charakterystyczną sylwetką Baszty Siedmiu Płaszczy.

Przyjęta koncepcja wystawy tematycznej – choć spójna i czytelna dla zwiedzających – nie narzucała jednego kierunku zwiedzania. Można było samodzielnie odkrywać ekspozycję, przemieszczając się między wyznaczonymi obszarami, w centrum których znajdował się jakiś wybrany unikatowy eksponat.

Opowieść o bogatej historii mieszkańców szczecińskiego Podzamcza rozpocząć można od grupy obiektów, w której znalazły się rzeczy osobiste. Zalicza się do nich elementy ubioru oraz przedmioty związane z higieną, a także wyroby szczególne, właściwe przedstawicielom określonej grupy społecznej. Na wystawie prezentowany był jedwabny kołnierzyk nakładany na szyję i ściągany pod brodą jedwabną tasiemką. W odróżnieniu od obuwia, które jest najliczniej i najlepiej zachowaną częścią garderoby, to wyjątkowe znalezisko przetrwało w całości. Oprócz tego podczas badań odnaleziono wiele innych skórzanych dodatków do odzieży, w tym pasy i paski ze sprzączkami o bardzo różnorodnych formach (od prostych i gładkich po bardzo dekoracyjne), zdobione motywami geometrycznymi i roślinnymi oraz pochwki, najczęściej kojarzone z nożami, a w rzeczywistości służące do przechowywania także innych drobnych przedmiotów, jak szydła, osełki czy grzebienie, również licznie zgromadzonych na wystawie.

¹ A.B. Kowalska, *Civitas et urbs Stetinum...*, s. 32

W przebadanej archeologicznie północnej części szczecińskiego Podzamcza na pozostałości najstarszych domów natrafiono w nawarstwieniach z 2. połowy XI wieku. W wielowiekowej historii Szczecina sposób konstruowania i wyposażania budynków przechodził liczne przeobrażenia, ale zawsze każde gospodarstwo domowe musiało być odpowiednio wyposażone, aby zapewnić mieszkańcom zaspokajanie ich elementarnych potrzeb. Prezentowane na wystawie przedmioty spełniające taką funkcję to m.in. naczynia gliniane i drewniane, obecne od wczesnego średniowiecza, a także mniej liczne szklane. Doskonalenie się warsztatu garncarskiego ma swoje odbicie w bogactwie form, jakości wykonania i zdobienia mis, talerzy, dzbanów, garnków oraz wyjątkowo pomysłowych wyrobów o ściśle określonym przeznaczeniu, jak na przykład rynienki do zbierania tłuszczu czy naczynia do podtrzymywania żaru. Niezwykłym znaleziskiem z północnej części Podzamcza jest fragment prostokątnej płytki z negatywem męskiej postaci w stroju renesansowym, która mogła służyć w XVI wieku do wypieku pierników. W bogatej kolekcji naczyń znajdują się obiekty o szczególnym znaczeniu dla regionu, znane jako *Stettiner Ware*. Są to naczynia lokalnej produkcji, szkliwione po jednej tylko stronie na kolor biały lub szary, ze zdobieniami w kolorze kobaltu motywami geometrycznymi, roślinnymi, architektonicznymi, a także wizerunkami zwierząt i ptaków. Do jedzenia i picia oprócz naczyń glinianych służyły także naczynia drewniane, toczone i klepkowe. Powszechnie używano drewnianych łyżek oraz żelaznych noży, które stanowiły indywidualne wyposażenie każdego domownika, także dzieci.

Wraz z upływem czasu następował podział naczyń na kuchenne i stołowe, wyróżniające się pośród wyeksponowanych na wystawie obiektów formą i zdobieniem. Szczególną uwagę przyciągały pięknie dekorowane nowożytnie naczynia szklane oraz naczynia wykonane z fajansu imitującego porcelanę, pochodzące z warsztatów niderlandzkich. Na wystawie pokazano komplet talerzy z wizerunkiem postaci historycznych – Wilhelma III Orańskiego oraz Amalii von Solms-Braunfels, żony Fryderyka Henryka Orańskiego i matki Wilhelma III Orańskiego.

Na ekspozycji położono akcent na zachowanie równowagi i ukazanie współzależności między przestrzenią, obiektem a informacją oraz dyskretnym zaangażowaniem techniki w połączeniu z aktywizowaniem publiczności do poszukiwań i samodzielnego odkrywania przeszłości.

Ryc. 1. Otwarcie wystawy *Civitas et urbs Stetinum. Karty z dziejów północnej części miasta*. Fot. A. Ryś

Ryc. 2. Wystawa *Civitas et urbs Stetinum*. Karty z dziejów północnej części miasta. Fot. A. Ryś

Ryc. 3. Wystawa *Civitas et urbs Stetinum*. Karty z dziejów północnej części miasta. Fot. A. Ryś